

LÄRARHANDLEDNING

Annika Elisabeth von Hausswolff: Alternativ sekretess

Handledningen
riktar sig i första hand
till lärare i åk 7–9 och
gymnasiet.

MODERNA MUSEET

LÄRARHANDLEDNING

MODERNA MUSEETS lärarhandledningar formuleras med grundskolans och gymnasieskolans läroplaner och kursplaner i åtanke. Lärarhandledningarna är utformade som stöd inför ett besök på Moderna Museet och kan också användas för att arbeta vidare med utställningen efter museibesöket. Tanken är att ge en grundläggande förståelse för den aktuella utställningen samt ge förslag på övningar och diskussionsfrågor.

I skolans läroplaner står bland annat att varje elev ska få utveckla sina möjligheter att kommunicera genom att samtala, läsa och skriva och att skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt uppmuntra dem att pröva egna idéer och lösa problem. Både de intellektuella och de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna ska uppmärksammas i skolarbetet.

I denna lärarhandledning till *Annika Elisabeth von Hausswolff: Alternativ sekretess* finns flera olika uppgifter och diskussionsfrågor som passar bland annat ämnena bild, filosofi och svenska.

Texten hämtad från utställningsfoldern, skriven av intendent Karin Malmquist och utställningens curator Anna Tellgren. Uppgifter och diskussionsfrågor är skrivna av Ylva Hillström.

Mejla gärna synpunkter på handledningen till: y.hillstrom@modernamuseet.se

Omslag: *Hey Buster! What Do You Know About Desire?*, 1995

VÄLKOMNA TILL MODERNA MUSEET!

FÖR ATT BESÖKET SKA BLI SÅ BRA SOM MÖJLIGT, TÄNK PÅ FÖLJANDE:

ANSVAR FÖR GRUPPEN

Läraren ansvarar för klassen under besöket i museet. Vi rekommenderar att elevgrupper t o m högstadiet går tillsammans med lärare.

LÅSBARA SKÅP

Kläder och väskor kan förvaras i de låsbara skåpen som finns bakom Butiken samt på plan 1.

SKOLMATERIAL

Fråga gärna museivårdarna om vägledning. Det finns skrivplattor att låna. Använd inte väggar eller skulptursocklar som skrivunderlag eftersom det blir märken. Använd endast blyertspennor i utställningssalarna om eleverna behöver teckna eller anteckna.

VAR FÖRSIKTIG I SALARNA

Eftersom det är lätt att stöta till konstverk i salarna ska ryggsäckar, större väskor, paraplyer etc. lämnas i garderoben eller i förvaringsboxarna. För att inte riskera spill på konstverk får man inte dricka eller äta i salarna eller i korridoren utanför. Rör er lugnt i salarna. Visa hänsyn till pågående visningar. Grupper under ledning av Moderna Museets personal har företräde i utställningssalarna. Använd gärna de hopfällbara svarta pallarna som finns i museet och bär dem försiktigt så konsten omkring inte skadas. Kom ihåg att sätta tillbaka pallarna på ställningen.

VARFÖR FÅR MAN INTE RÖRA KONSTEN?

Det är inte tillåtet att röra vid konstverken. Att försiktigt ta på något verk innebär stora skador genom att saltet och fett på fingrarna alltid orsakar märken på alla material. Museets uppdrag är att bevara konstverken för kommande generationer av museibesökare.

VAR KAN VI ÄTA MATSÄCK?

På plan 1 vid sjösidans entré finns ett matsäcksrum.

FOTOGRAFERING

Det är tillåtet att fotografera i utställning, men utan stativ och utan att det stör andra besökare.

MUSEIVÄRDAR

Under ert besök på Moderna Museet kommer ni att träffa museivårdar i informationsdisken eller i utställningarna. Vänd er gärna till dem om ni har frågor om konstverk, utställningar, program eller vill lämna tips och synpunkter.

INTRODUKTION

ANNIKA ELISABETH VON HAUSSWOLFF:
ALTERNATIV SEKRETESS

I utställningen *Alternativ sekretess* får Moderna Museets publik möta konstnären Annika von Hausswolff, född 1967 i Göteborg, från och med nu Annika Elisabeth von Hausswolff. Här finns möjlighet att gå tillbaka och lära känna ett konstnärskap som under trettio år utmanat, fascinerat och förbryllat publiken. Hennes konst har uppmärksammats och analyserats både i Sverige och internationellt, och genom sina många utställningar har hon gjort nya verk och förfinat sina idéer. Utställningen presenterar ett hundratal arbeten från hela karriären – från debuten i början av 1990-talet, över det som visades vid konstbiennalen i Venedig 1999, till serierna i emalj och plexiglas som von Hausswolff arbetat med under de senaste åren. För denna utställning har konstnären skapat några helt nya verk och hon gör en tapet för museets foajé, en upptakt till det som väntar inne i stora salen. Annika Elisabeth von Hausswolff är även inbjuden att göra ett personligt urval ur museets samling. Dessa samlingsverk visas som en egen del av utställningen och står i dialog med konstnärens egna.

The Photographer, 2015

GENOMBROT

Annika Elisabeth von Hausswolff är utbildad vid Konstfack i Stockholm. Bildserien *Tillbaka till naturen* (1993) presenterades i en elevutställning med tema ”natursyn”, och blev ett genombrott. I hemmet där konstnären växte upp fanns Nordisk Kriminalkrönika och hon fascinerades som barn av bilderna från brottsplatser. Det kyligt avbildande brottsplatsfotografiet har i uppgift att förmedla information snarare än att väcka känslor. Beträktaren kommer försent, något oåterkalleligt har ägt rum. Kamerablicken i bildsviten registrerar kvinnor, utslängda i naturen och till synes utsatta för brott. Laborerandet med att smälta samman olika bildtyper, såsom polisbilder med naturromantik, återkommer i von Hausswolffs arbete. Det skapar förvirring hos betraktaren om huruvida bilden är autentisk och hur den ska uppfattas. Inga manliga förövare eller representanter för ordningsmakt syns i bild, men här finns en implicit kritik av konventionen som kopplar det manliga till en överlägsen kultur och det kvinnliga till dess motsats – en underlägsen natur. Ifall ingen avlägsnar hennes kropp kommer kvinnan snart att återgå till naturen.

Tillbaka till naturen, 1993

KROPP OCH BLICK

Annika Elisabeth von Hausswolff var tidigt inspirerad av en post-modern, feministisk medvetenhet om hur bilder kan cementera könsroller. Kameran började ses som en förlängning av den rådande manliga, aktiva blicken på kvinnor som passiva objekt. Flera av von Hausswolffs verk från tidigt 1990-tal och framåt gestaltar denna problematik, och underminerar samtidigt den manliga blicken. *Utan titel (En studie i politik)* (1993) skapade hon utifrån autentiska fotografier av misshandlade kvinnor, inlånade från Statens rättsläkarstation i Solna, skurna i en oval form som liknar familjefotografiets ram. Konstnären drog senare in bilderna. Nu, 27 år senare, har hon återuppväckt verket i en ny version utifrån de gamla negativerna. Att själv vara både framför och bakom kameran är ett annat sätt att ta kontroll. *I Alone with Bubble* (1996) befinner sig von Hausswolff ensam i ateljén med ansiktet delvis dolt av en stor tuggummibubbla. I *Self-Portrait in the Studio with Flash Light* (2002) skymtar konstnären med neddragna byxor, men då hon i bilden riktar en bländande ficklampa rakt fram så hejdas betraktarens blick.

VENEDIG

När Annika Elisabeth von Hausswolff 1999 representerade Sverige vid konstbiennalen i Venedig med ett antal stora blanka färgfotografier tycktes de vara som gjorda för den ljusa, modernistiska nordiska paviljongen. Men skenet bedrog. Fotografiernas komposition är lika tydlig som byggnadens arkitektur men motiven är dunkla, drömlika, fyllda av begär. Ytan kontrasterar mot de oglamorösa miljöer som utgör rum och scen i verken. De verk som ställdes ut i Venedig befäste och vidareutvecklade von Hausswolffs idéer. Här visades nya suggestiva bilder, vissa med psykoanalytiska teman, däribland *Allting hänger ihop ha, ha, ha* (1999) som baseras på ett barndomsminne av moderns nylonstrumpbyxor blötlagda i handfatet. Det humoristiska blev ett inslag. En inspiration från surrealistisk fotografi kunde också skönjas nu; von Hausswolff var bland annat intresserad av den tyske fotografen Hans Bellmers arbeten från 1930-talet då han fotograferade dockor utan huvud i sexuella situationer och andra surrealistiska motiv.

Allting hänger ihop ha, ha, ha, 1999

LIV OCH MINNE

Många av von Hausswolffs verk har en direkt koppling till hennes liv och minnen. *SPÖKE* (2000) uppstod ur en konkret situation. Installationen visar konstnärens barndomshem. Föräldrarna var på väg att flytta, lägenheten tömd, och det var sista chansen att ta bilder i rummen. Motivet är en atmosfär, snarare än rummen i sig. Stämningen ligger nära det freudianska begreppet *unheimlich*, det vill säga att något vardagligt och välbekant framstår som kusligt och obehagligt. Den personliga ingången blir allmängiltig. Objekten i bilderna är rekvisita som använts i flera andra verk. Ett par herrskor eller en kvarglömd behå på en galge får symbolisk laddning som ställföreträdare för en faders- respektive modersfigur. *I Am the Runway of Your Thoughts* (2008) är en serie om 25 fotografier som kan associeras till en landningsbana. I bilderna syns en kvinna som interagerar med ett modellflygplan nära ansiktet och den öppna munnen. De upprepade bilderna blir en form av besvärjelse där konstnärens flygrädsla bearbetas.

I Am the Runway of Your Thoughts, 2008

OBJEKT

När von Hausswolff kom till Stockholm i början 1990-talet studerade hon fotografi på Konstfack. Hon blev del av ett sammanhang där undervisningen, i spåren av postmodernismens inträde, var mer teoretiskt och filosofiskt inriktad. Man laborerade med skulptur, textil och installationer i en process där fotografier kunde lämna väggen och ta form i rummet. Den tidigare uppdelningen i olika fack för studenterna inom fotografi, skulptur och måleri luckrades upp och ersattes senare av en gränsöverskridande institution för fri konst. I utställningen finns flera fysiska objekt och installationer. Några föremål och material har förekommit i tidigare fotografier, så som en stol, en gardin och ett par röda persienner. I Moderna Museets samling finns *Esoteric Forensic* (2007), ett av fem ”skåp”. Titeln för tanken till det kriminaltekniska men också till det som förblir dolt och till mystiska läror. Skåpet är låst och på insidan av den glasade skåpdörren finns ett draperi som döljer innehållet.

Esoteric Forensic, 2007

SKIFTE

År 2008 upphörde det amerikanska företaget Polaroid att tillverka direktfilm. Polaroidkameran hade dittills varit ett av von Hausswolffs redskap för att pröva idéer, färg, form och ljus i de iscensatta bilderna. Det ledde till en nyorientering där hon bland annat började att arbeta dokumentärt. Ett samarbete med historikern Jan Jörnmark resulterade i boken *Avgrunden* (2011). Här undersöks IT-branschens kris och bostadssektorns sammanbrott i USA och andra länder, och de spår som efterlämnades i det geografiska landskapet. Utifrån fotografier som hon tagit med en digitalkamera, skapade konstnären ett antal verk. *Untitled (For Sale by Owner)* (2011) återspeglar i ett rutnät ödevillor i Detroit, rester av ett samhälle där bilindustrier lagts ner och arbetstillfällena försvunnit. I *An Oral Story of Economic Structures* (2012–13) är det stilleben med guld mot färgstarka bakgrunder som berättar om människors vardag och ekonomi. Det glimmande guldets visar sig vara tandplomber som köps och säljs på nätet. Digitala bilder är nu en del av den bildbank som konstnären använder sig av.

ELEGI

Den analoga teknikens död och att behöva arbeta utanför mörkrummet gav von Hausswolffs arbete nya riktningar. Övergången bearbetades som en förlust i flera verk. I en serie dokumenterades några av de redskapsom användes i den fotografiska framkallningsprocessen: färgfilter, linser och negativhållare. De transparenta färgskimrande rektanglarna i *Multigrade #1,2,3* (2013) för tankarna till ett abstrakt konstverk, men visar sig föreställa färgfilter som fotograferats och sedan printats med bläckstråleutskrift på papper. Även föremålen i sig ställdes ut, som i verket *Crop Memory Machine* (2013), bestående av ett antal tillbehör till de gamla förstoringsapparaterna presenterade under glashuvar. Verken ger uttryck för nostalgi över förlusten av den analoga tekniken, men också över mystiken kring kemin och ljuset som först fick bilder att fastna på ett fotopapper. Nu började von Hausswolff att mer systematiskt bearbeta bilder ut det rika arkiv hon byggt upp av tidningsbilder, reklam, film och egna verk. Exempelvis en serie verk där bilder skannades och överfördes till emalj i bleka gröna, röda och beigerosa toner.

ALTERNATIV SEKRETESS

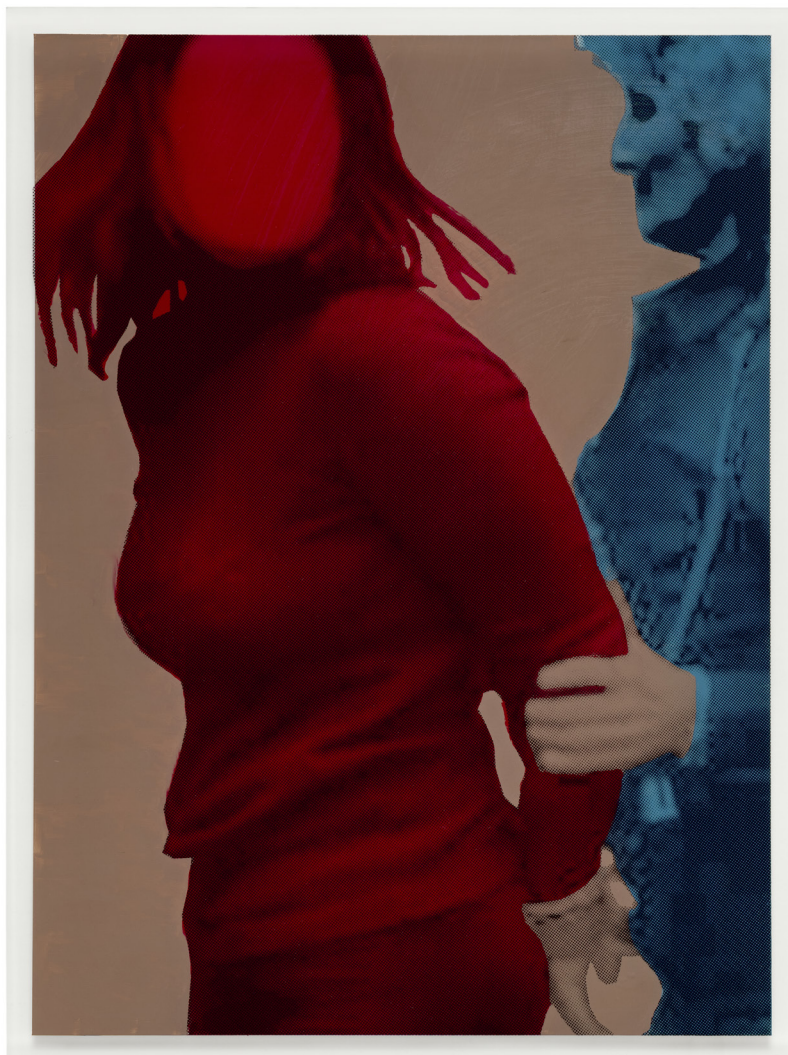
Det tapetliknande verket *Utdrag ur alternativ sekretess* (2021) täcker en vägg i museets foajé och innehåller bilder av hål. När von Hausswolff efter 2008 började samla bilder mer regelbundet från nätet blev ”hål” ett tema. Associationerna är många. Ett hål kan vara ett sår, en brunn eller en grav. Konstnären har också inspirerats av punklåten *Har vi inte grävt för många hål?* (1985) av Stry Terrarie. Annika Elisabeth von Hausswolff sjöng i bandet Cortex på 1980-talet, och punken var en startpunkt för hennes arbete som konstnär. Tapetverket kommer att förstöras efter utställningsperioden. Ett annat nytt verk är *The Body of Anthropocene* (2020), ett gigantiskt fotografi av en tilltufsad teddybjörn. Psykoanalytikern Donald Winnicott lanserade begreppet övergångsobjekt för ett föremål som laddas med tröst och trygghet och är viktigt i ett barns psykologiska utveckling. Liknande associationer till passager mellan olika tillstånd eller faser i livet finns i de draperier, fönster och dörrar som förekommer i von Hausswolffs arbeten. Titeln anknyter till begreppet antropocen, en geologisk epok präglad av människans påverkan på jorden sedan industrialismen.

The Body of Anthropocene, 2020

CIRKELN SLUTS

I ett radioinslag under Coronapandemin berättar barn till mödrar som sitter i fängelse att de inte kan besöka dem som innan virusutbrottet. De är ledsna men i vissa fall också lättade, en delvis förbjuden känsla. Den som förväntas stå för stabilitet och trygghet har inte levererat. En mor har istället för att ge omvårdnad kanske begått allvarliga brott. Serien *Oh Mother, What Have You Done* (2019–20) bygger på dokumentära bilder som von Hausswolff samlat under lång tid. Till skillnad från 1990-talets bilder med kvinnliga offer i naturen är dessa inte iscensatta. Offren verkar också ha bytt plats med förövaren. Kvinnorna är frihetsberövade. Identiteten är dold genom att personerna är avbildade bakifrån eller på annat sätt anonymiserade. Bilderna är framställda genom att de dokumentära fotografierna har skannats, rasterats och förts över till plexiglas med UV-bläck, konstnären har sedan målat med oljefärg på baksidan. De har förvandlats till unika objekt.

Oh Mother, What Have You Done #011, 2019

UR SAMLINGEN

Med sin säkra blick har Annika Elisabeth von Hausswolff gjort ett urval på ett femtiotal verk i Moderna Museets samling, vilket presenteras i utställningen. Här finns små albuminsilverfotografier daterade till 1860-talet; ett stort antal gelatinsilverfotografier från 1960- och 70-talen; stora C-prints från 2000-talet; och andra material som serigrafi, litografi och akryl. Verk på papper, skulle man kunna sammanfatta det, även om exempelvis skulpturen *Quilting* (1999) av Louise Bourgeois ingår. Museets rika samling av rörlig bild finns också med i urvalet, ett tiotal filmer och videoverk från framför allt 1990-talet. Film har alltid varit en stark inspirationskälla för von Hausswolff. Den metod hon använt i sina egna iscensatta stillbilder har likheter med filmens värld, där en fiktion byggs upp av starka karaktärer och rekvisita. I katalogen skriver hon: "Mitt urval förvånar mig lite grann. Det har blivit mycket människor, kroppsdelar och rörelser. Men jag tror att det är idén bakom varje bild jag är ute efter."

UPPGIFTER OCH DISKUSSIONSFRÅGOR

VÄRLDAR SOM KROCKAR

I sin bildserie *Tillbaka till naturen* (1993) har Annika Elisabeth von Hausswolff hämtat inspiration från två vitt skilda bildvärldar: kyligt dokumentära brottsplatsfotografier och naturromantiken, där den vackra och vilda naturen får spegla människans känsloliv. I von Hausswolffs bilder befinner sig ofta olika kvinnor som ser ut att ha utsatts för brott omgivna av en otämjd natur.

Diskutera motsatta begrepp som natur och kultur, dokumentär och fiktiv, manlig och kvinnlig. Vad kan den här sortens uppdelning i motsatspar tjäna för syfte, och vad kan de föra med sig för begränsningar?

Ta egna bilder som blandar olika genrer eller bildkonventioner. Går det att ta ett gulligt teknikfotografi? Avbilda en ful solnedgång? Komponera ett kaotisk inredningsfotografi? Diskutera de eventuella svårigheter och möjligheter ni stöter på längs vägen.

SYFTE: Att reflektera kring några vanliga begrepp och diskutera dem tillsammans i klassen. Att prova på olika typer av bildframställning, bearbeta bilder digitalt och använda relevanta ord och begrepp för att beskriva både process och resultat.

FABULERA MERA!

Berätta en historia om von Hausswolffs verk *Varje rörelse bär på sin motsats*. Fantisera fritt, men se till att använda följande ord:

Sent
Sjuk
Mörkgrön
Kuslig
Äntligen

SYFTE: Att stimulera fantasin och använda det skrivna språket för att skapa en historia utifrån en bild.

Varje rörelse bär på sin motsats, 2002

ANTROPOCEN

The Body of Anthropocene (2020) är ett gigantiskt fotografi av en tilltufsad teddybjörn. Antropocen är den omdiskuterade geologiska tidsålder som vi nu lever i, en tidsålder som är präglad av människans påverkan på jorden och jordens klimat. Hur tolkar ni Annika Elisabeth von Hausswolffs verk utifrån motiv och titel? Diskutera tillsammans och respektera varandras åsikter.

Fotografera spår av människans framfart i naturen. I sociala media framställs naturen ofta som vacker och orörd. Det är få som tar selfies mot bakgrund av ett kalhygge, en nedskräpad strand eller av sina vardagliga möten med naturen mitt i staden, även om sådan natur också är del av verkligheten. Några forskare i miljökommunikation vid Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, har bestämt sig för att undersöka vad den här tillrättalagda bilden av naturen i sociala media får för konsekvenser och vad det är de döljer. De bjuder därför in till att ta *Ugly nature selfies*. Var med i projektet och tagga era bilder #faceit #friluftsliv #friluftslivnofilter

SYFTE: Att öva på att tolka en konstnärlig bild och att skapa egna bilder. Att öka medvetenheten om människans påverkan på naturen.

MUSIK SOM INSPIRATION

Det tapetliknande verket *Utdrag ur alternativ sekretess* (2021) är inspirerat av punklåten *Har vi inte grävt för många hål?* (1985) av Stry Terrarie. Annika Elisabeth von Hausswolff har själv sjungit i ett band och punken var en startpunkt för hennes arbete som konstnär.

Prova på att göra bilder utifrån musik. Låt eleverna välja egna låtar och komponera bilder som tolkar musiken. Ni kan också skriva egna dikter med inspiration från musik.

SYFTE: Att skapa egna bilder och låta konstnärerna inspirera varandra.

BILDANALYS

Gör en gemensam bildanalys av Annika Elisabeth von Hausswolffs verk *Försök att hålla ordning på tid och rum*. Analysera enligt nedanstående modell:

Denotation i en bildanalys är en saklig beskrivning av ett verk exempelvis innefattande:

Vad ser vi i bilden? (Människor, saker, miljöer, skeende)

Vad är det för komposition?

Vad är mest intressant i verket?

Konnotation i en bildanalys är en tolkning av konstverket:

Vad tänker och känner vi när vi ser verket?

Värderingar? (privat, gemensamt, kulturellt)

Vad gör verket intressant eller ointressant?

SYFTE: Att öva sig i att analysera bilder och utveckla förståelse för vissa ord och begrepp som kan användas för att kunna samtala om bilder. Att lyssna till och respektera andras åsikter och tankar.

Försök att hålla ordning på tid och rum, 1997/2001

BOKA VÅR FOTOWORKSHOP!**WORKSHOP: FILMISKT BERÄTTANDE**

Hur förhåller sig fotografiet och filmen till minnet, till sanning och lögn, realism och autenticitet? Vi tittar närmare på fotografiska verk i samlingen. Vad ryms i en fotografisk bild och vad utesluts? Efter att ha sett och samtalat om konsten får eleverna i grupper skapa scener med hjälp av rekvisita och sedan föreviga scenen i ett fotografi. Utifrån fotografiet skriver de ett manus, som också berättar vad som hänt före och vad som sker efter det fotografiska ögonblicket. I workshopen övas elevernas bildmedvetande och dessutom deras fantasi och förmåga att formulera sig i ord.

Vardagar (kl 9–11.30, 10.30–13 eller 13–15.30):
1 750 kr

Max antal: 30 elever

Längd: 2,5 tim

bokavisning@modernamuseet.se

08-5202 3501 (telefontid tisdag–fredag 10–12)

